

ANKER JØRGENSEN 1922-2016

Af Henning Grelle

Anker var anderledes. Han var atypisk i kraft af sin historie og i kraft af sit væsen, som han bibeholdte som fagforeningsmand, statsminister og pensionist. Anker blev aldrig et politisk dyr. Han var stolt af at være blevet statsminister og han holdt sit omdømme og ry ved lige med hundredvis af foredrag med titlen "Fra vajsenshusbarn til statsminister" indtil han måtte på plejehjem. "Fra bydreng til statsminister" var også en titel som Stauning gjorde brug af og myten blev en del af Socialdemokratiets fællesgods som cand.politterne Viggo Kampmann og Jens Otto Krag ved overtagelsen af statsministeriet syntes at sætte en stopper for.

Ankers karriere var opbygget på selvstudier og erfaringer fra arbejdslivet. Han havde en legendarisk nysgerrighed efter alt mellem himmel og jord, og den blev intensiveret til en stadig dybere søgen efter livets gåde i hans sidste år. Han havde fra ungdomstiden en vilje til at få viden ved læsning og en lyst til at blive klogere gennem undervisning, som kun få med hans baggrund. Han var en læsende arbejder, for hvem bøger fra biblioteket eller FDBs papirlager, hvor han var bud, blev indgangen til en verden, der både styrkede fantasien og gav levende bidrag til forståelsen af samfundsudviklingen. Hartvig Frischs kulturhistorie og Hans Kirks romaner hørte til favoritterne sammen med studier om den materialistiske historieopfattelse. Filosofer og store tænkere som Comte, Kant og Marx blev også dyrket og selv Goethe kunne vække interesse hos den unge Anker.

Anker blev ikke kun en læsende, men også en skrivende arbejder. Da han som 18-årig blev arbejdsløs i 1940 kom der fuld fart på læs-

*Anker Jørgensen.
Foto fra
1980'erne.
Fotograf ukendt.*

ningen og i 1941 blev han elev på Den socialdemokratiske Arbejderskole, hvor flere af datidens politiske koryfæer optrådte som lærere. Fra 1950erne tog han alle de kurser, han kunne få fat på i den socialdemokratiske bevægelse. Han skrev stile i AOF-regi under Per Hækkerups kyndige vejledning og snart behandlede han skriftligt alle aktuelle spørgsmål, som var til debat i arbejderbevægelsen: Socialismen contra liberalismen, arbejderbevægelsens nordiske samarbejde og faglige emner som arbejdsmiljø, og det fagretlige system og om demokrati på arbejdspladsen. De skriftlige arbejder bar præg af en klar fremstillingsevne med fornuftige synspunkter og argumenter og ikke mindst åbenhed for for-

skellige løsninger, men indholdet holdt sig inden for de etablerede og acceptable rammer. Læsning og skrivning gav ham i følge Anker selv en lille »studerteruddannelse«, som på mange områder var bedre, på andre ringere end den »rigtige«. Og det var ham en uvurderlig hjælp senere i livet.

Anker måtte arbejde som alle andre. I 1947 blev han tillidsmand for lagerarbejderne hos FDB, hvor han afbrudt af perioder havde arbejdet under besættelsen. Ved Staunings død i 1942 havde han meldt sig ind i Socialdemokratiet, hvilket var naturligt efter opdragelsen som barn i De unges Idræt. På arbejdspladsen var styrkeforholdet og konkurrencen med DKP det daglige omdrejningspunkt, som til tider overskyggede kampen for bedre løn- og arbejdsforhold. Anker havde respekt for kommunisternes organisationsarbejde, men ingen formåede at opbløde de faste fronter, og Anker måtte som andre kaste sig ind i kampen med sjæl og energi.

I 1950 avancerede han til Lager og Pakhusarbejdernes Fagforening i København, hvor han blev næstformand. indtil han i 1956 under stor-konflikten på arbejdsmarkedet blev valgt til formand. Familie havde han også stiftet i disse år. I 1948 blev han gift med Ingrid, der var uddannet barneplejerske. Med giftemålet blev han også papfar til Ingrids datter Kirsten og siden far til to drenge og en pige.

1950'erne blev afsluttet med manér med et fire måneders ophold på Harvard Universitet i Boston.

Mødet med europæiske fagforeningsledere og amerikanske organisationsfolk og studierne i nationaløkonomi og arbejdsmarkedspolitik var en uforglemmelig oplevelse. Formandsopgaverne klarede han med en hyppig brevvæksling med København, der vidner om, at Anker trods afstanden var den, der trykkede på knapperne.

Anker var begyndt at skille sig ud som en ikke helt almindelig fagforeningsboss. Han lod sit kulturelle idol, PH, farvelægge en nyindkøbt villa til fagforeningen, som blev lige meget kulturhus som fagforeningshus. Han købte malerier til huset af førende arbejderkunstnere, og han blev ophavsmand til en kulturdebat i arbejderbevægelsen.

Kulturen måtte Anker slippe for en stund, da han i 1962 blev forretningsfører for transportgruppen i Dansk Arbejdsmands Forbund. Nu skulle Anker rejse land og rige rundt og oprette overenskomster og løse problemer, men alligevel blev han i 1964 valgt til at afløse Henry Grünbaum på posten som redaktør af Fagbladet, der udkom to gange om måneden. Med to store arbejdsopgaver måtte Anker redigere Fagbladet fra en togkupé hos DSB. Det kunne lade sig gøre, da linjen var

lagt af Grünbaum i samarbejde med Anker, der var flittig skribent i bladets spalter. Anker behøvede blot at sætte ekstra skub på kulturstoffet i samarbejde med Broby-Johansen, som Anker anså for den største folkeoplyser om kunst i det 20. århundrede.

Anker blev samme år, i 1964, medlem af Folketinget valgt i 13. kreds. Anker fik reduceret sine opgaver i transportgruppen, men kunne fortsat prioritere Fagbladet. Politisk arbejde ud over at være aktiv i partiforeningen havde allerede ved en tilfældig placering som 6. suppleant givet en plads i Borgerrepræsentationen i 1961. Nogen mindeværdig figur gjorde han ikke som kommunalpolitiker, men han fik kontakter og erfaring på cv'et der efterhånden rummede mange hjørner af samfundslivet. Kulminationen blev valgt til forbundsformand i 1968 for Danmarks største Fagforbund – DASF.

Som forbundsformand var han her, der og alle vegne. Som medlem af Socialdemokratisk Samfund markerede han klart at ligge til venstre for midten i Socialdemokratiet. Kritikken af den amerikanske krig i Vietnam førte ham ind i ledelsen af Vietnam 69.

Som forbundsformand gjorde Anker organisationen langt mere udadvendt ved intensivering af informations- og oplysningsarbejde og ved kampagne om bedre arbejdsmiljø, bedre uddannelse og bedre løn- og arbejdsvilkår for de ikke-faglærte medlemmer.

På venstrefløjen blev der jublet over en fagforeningsleder, der brød et hul i muren på hvad der blev kaldt »fagforsteningen«, som den mente rummede for mange store bosser med høj cigarføring.

Anker kom særligt i offentlighedens søgelys, da hans forbund i 1972 på en kongres skulle tage stilling til medlemskab af EF. Det var velkendt, at et flertal af de delegerede ville være imod, men spørgsmålet om formanden, der var for, kunne holde til presset, gav spænding om udfaldet. Kongressen havde flertal for et nej, men Ankers position forblev urokkelig.

Ankers evne til at stå fast i et forbund med store modsætninger var afgørende for Jens Otto Krag's valg af sin afløser på statsministerposten den 3. oktober 1972. Alle var overraskede over Krag's afgang og Anker var overrasket over pludselig at stå med nøglen til statsministeriet. »Krag havde nogle gange i meget indpakkede vendinger spurgt om jeg kunne tænke mig at blive minister«, skrev Anker senere, mens J.O.Krag åbent gav udtryk for, at Anker vidste besked forinden. Hvor den skære sandhed ligger vil næppe blive opklaret, men en tolkning kunne være, at Anker havde fået en føler om, at han var udset til tronfølger, blot ikke hvornår det skulle ske. Eftertiden har klart kunnet se, at et sikkert ja til

EF var det rigtige tidspunkt for Krag at gå, men så enkelt så det langt fra ud i samtiden.

Ankers statsministertid blev hverken problemfri eller fejlfri, men for arbejderbevægelsen og ikke mindst for den svageste del af befolkningen var Anker den rigtige på posten.

Begyndelsen var ikke god med politisk krise og katastrofevalg i 1973. Statsministertiden fra 1975- 82 var en lang økonomisk krise, hvor Anker udfoldede sine evner ved afbalancerede forlig, der fordelte byrderne bredt gennem indkomstpolitik og ikke kun efter borgerlig opskrift på nedskæringer af ydelser til dem, der havde mest behov.

Anker blev lagt for had i fagbevægelsen, da han gennemførte sin SV-regering i 1978. Fagbevægelsen havde godkendt alt fra starten, men den havde formentlig håbet på sammenbrud, inden regeringen var en realitet. Fagbevægelsens modstand blev fastholdt på trods af, at store reformer som efterløn og kortere arbejdstid var blandt de reformer, der blev gennemført. Reelt kunne fagbevægelsen, trods mange indgreb i overenskomstforhandlingerne glæde sig over, at lønnens købekraft blev fastholdt i Ankers regeringstid. Det kostede på konkurrenceevne og udlandsgæld, men at sol og vind blev fordelt lige på arbejdsmarkedet var Ankers fortjeneste.

Påfaldende blev det hurtigt at Anker var en utraditionel statsminister. Et ord var et ord og det holdt han. Et foreningsjubilæum eller et lovet foredrag i biblioteket skulle ikke svigtes selv i de mest afgørende politiske forhandlinger. Anker havde et umætteligt behov for at komme ud blandt mennesker. Hvad siger de? Hvad synes de? Anker har sagt, at han havde brug for en form for feed-back for at komme videre. Han havde også behov for at overveje om han gjorde det rigtige. "Politik er jo først og fremmest at skulle tænke og tage stilling til tingene", skrev han.

Overvejelserne skete ikke ved et skrivebord, men ved at foretage sig noget helt andet og simpelt som at gå en tur, besøge et historisk sted, en kirke eller holde en tale i en partiforening.

Det gav ham kritik fra borgerligt hold, som især faldt over ham i eftertiden med prædikatet en dårlig statsminister. Kritikken er ikke rimelig. Ankers notater og optegnelser viser en statsminister der kunne skære igennem, når alle argumenter var lagt på bordet af hans rådgivere. Anker lyttede og tænkte over tingene. At det kunne tage tid var ikke ensbetydende med usikkerhed og vaklen, men en insisteren på at træffe det rigtige valg.

Anker kom i sin statsministertid på fornavn med befolkningen, og

han blev vel nærmest hele Danmarks Anker, en titel som han formåede at bevare i oppositionstiden fra 1982-87 og i tiden derefter. Hans afgang i 1982 uden nyvalg var ikke heldig, men trods alt båret af en optimisme i hans parti om, at befolkningen efter en kort pause ville kræve ham tilbage. Men Anker var kørt fast og den politiske alliance med De Radikale smuldrede, da dette parti ikke ville være med til beskætning af store selskaber, der kunne bidrage til beskæftigelse og grundlag for velfærden. Det kunne en konservativ regering gennemføre i en anden form og gennem en ny alliance i dansk politik, der satte et foreløbigt punktum for socialdemokratiske regeringsdrømme.

I stedet blev perioden efter 1982 præget af fodnotepolitikken. Kampen mod et nyt oprustningskapløb midt i en økonomisk krisetid var Ankers værk. Han havde som soldat i Næstved set død omring sig den 29. august 1943 og også oplevet tab af venner i besættelsens sidste dage. Fodnoterne overlod han til Lasse Budtz, mens han selv kastede al sin energi for et Norden som atomvåbenfri zone. Det skete i regi af Nordisk Råd, og som repræsentant herfra foretog han en del rejser langt ind i 1990'erne.

Ankers sidste bedrift var befrielsen af danske gidsler hos Saddam Hussein i Irak 1990. Han trådte ud af Folketinget i 1994.

Sammen med historikeren Claus Larsen redigerede undertegnede i samarbejde med Anker hans dagbogsoptegnelser, der udkom i tre bind fra 1989-90. Det kunne være blevet til det dobbelte antal, men Ankers mange rejser, heriblandt til hans andet fædreland, Norge, måtte udgå. Anker var ikke altid lige nem. Han havde, som mange andre, svært ved at overholde deadlines, og han udviste til tider en stædighed, som det tog lidt tid at lære. Når argumenterne i vores diskussioner var sluppet op, blev der stilhed, hvilket betød, at nu var det Ankers mening der blev stående. Heldigvis kunne vi altid sove roligt om natten. Det handlede aldrig om indhold af politisk og historisk betydning, men om detaljer der måtte justeres af grunde vi som redigerende historikere aldrig havde forestillet os.

Dagbøgerne har en troværdighed som Anker selv. Et menneske med dyb respekt for livet og dets forunderligt mange muligheder. Han blev kult, efter han i 2008 kom på plejehjem, hvor familie og venner, journalister og forskere sørgede for, at han sjældent var alene. Der blev skrevet flere bøger om Anker, og han selv bidrog som kilde til historien om et langt og forunderligt liv.

Æret være hans minde.

Henning Grelle